

Operná a operetná tvorba na území Slovenska (v období od baroka po romantizmus)

Zuzana Hubinská¹
Ivana Lacková²

¹ Katedra hudby, Pedagogická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre; Dražovská 4, 949 01 Nitra; zhubinska@ukf.sk

² Katedra hudby, Pedagogická fakulta, Univerzita Konštantína Filozofa v Nitre; Dražovská 4, 949 01 Nitra; ivana.lackova@ukf.sk

Grant: VI/3/2022

Název grantu: Dimenzia kognitívnych spôsobilostí ako nový prostriedok pedagogickej interpretácie hudobnodramatického diela

Oborové zamčrení: AM – Pedagogika a školství

© GRANT Journal, MAGNANIMITAS Assn.

Abstrakt Opera je hudobnodramatický fenomén, ktorý sa vykryštalizoval v európskej hudbe 17. storočia. Na území Slovenska sa však začal vyvíjať pomerne neskoro. Faktory ovplyvňujúce vývoj slovenskej opernej tvorby majú predovšetkým estetický a sociálny charakter. Štýlové a myšlienkové tendencie súviseli s možnosťami operných autorov tvoriť v slobode a v jej zmysle uplatniť v operných dielach východiská a kompozičné postupy, ktoré sú s ňou vo vnútornom súlade. Táto možnosť nebola vo všetkých vývinových obdobiach slovenskej opernej tvorby samozrejmosťou. V predkladanom príspevku prinášame náhľad na skúmanú problematiku vývoja opery na Slovensku od baroka po romantizmus.

Kľúčová slova Slovensko, opera, opereta, barok, romantizmus

1. ÚVOD

Opera je hudobnodramatický útvar, ktorý predstavuje hudobne prepracovaný, divadelne predvádzaný príbeh, spievaný jedincami či spievajúcim hereckým súborom a ansámbliami. Tvorja ho tiež zložky zbor, balet a orchester. Opera sa ako hudobnodramatický druh formovala a vyvíjala celé stáročia (Bartko, E. 2018). Z historického hľadiska datujeme vznik opery do obdobia na prelome 16. a 17. storočia, okolo roku 1600. Šestnásťte storočie v kontexte vzniku opery ako druhu predstavovalo významnú etapu. Bolo prechodom obdobia renesančnej hudby do hudby barokovej, súbojom lineárne komponovanej hudby, ktorú zastupovala renesančná polyfónna faktúra (predovšetkým viachlasné motetá) a monodického štýlu. Vo Florencii okolo roku 1600 vznikla Camerata, spoločnosť zložená z básnikov a hudobníkov, stretávajúcej sa v dome Giovannioho Bardioho (1534 – 1612). Tu skladatelia ako Claudio Monteverdi (1567 – 1643), Giulio Caccini (1551 – 1618), Vincenzo Gallilei (1520 – 1591), Jacopo Peri (1561 – 1633), či básnik Ottaviano Rinuccini (1562 – 1621) skúmali antickú hudbu a diskutovali o znovuoobjavení antickej gréckej drámy. Dominantné postavenie v nej zastupovala monodická hudba, zrozumiteľný spievaný jednohlas so sprievodom skupiny nástrojov. Členovia Cameraty odsudzovali polyfonickú hudbu 16. storočia, ktorej vytýkali nezrozumiteľnosť textu. Prvoradá mal byť význam dokonale zrozumiteľného slova, vyjadrujúci citový obsah a afekt

(Hostomská, A. 1962). Z tohto dôvodu vo svojom novom hudobnom druhu presadzovali sprevádzanú monódiu. Takýto typ hudby bol pre poslucháčov ľahko prijateľným a rýchlo sa rozšíril do európskych krajín. Opera sa ako samostatný hudobnodramatický druh vykryštalizovala v európskej hudbe 17. storočia (Smolka, J. 2017).

Na území dnešného Slovenska sa však tento fenomén začal rozvíjať pomerne neskoro. Vzhľadom na politické, hospodárske a duchovno-kultúrne pomery v krajine, nemal tento útvar po dobu dlhých desaťročí podmienky pre svoj kontinuálny rozvoj (Múdra, D. 1993). Viac než 150 ročné ohrozenie tureckými nájazdmi síce urobilo z časti slovenského územia útočisko pre mnohých vzdelancov a šľachticov, no dôsledky stáleho vojnového stavu ovplyvnili kultúrno-spoločenský vývoj celej krajiny. Hudobná a divadelná kultúra slovenských miest bola aj napriek tomu na pozoruhodnej úrovni. Na rozvinutie domáceho operného diania sme však podmienky stále nemali. Obdobie feudalizmu nemalo predpoklady na vytvorenie národnej kultúry a aj umenie, ktoré sa pestovalo, nieslo znaky taliansko-nemeckého charakteru. Preto Slovensko nemalo stále divadlo, operných skladateľov ani výkonných umelcov (Hoza, Š. 2009).

2. POČIATKY ROZVOJA OPERY NA SLOVENSKU

16. a 17. storočie sa na Slovensku nieslo v znamení školských hier – najprv protestantských, neskôr i katolíckych. Tieto hry – tematicky opierajúce sa o antickú mytológiu a bibliu, mali prostredníctvom pútavo podaného príbehu posilniť náboženskú vieru. Hrali ich laici a žiaci pre pozvaných hostí. Školské hry sa predvádzali v aule školy, v dome richtára, alebo na improvizovanom javisku na námestí. O hudobnej zložke barokového školského divadla nemáme mnoho informácií – vieme len, že jednotlivé hry boli popretkávané hudobnými vložkami, skomponovanými napr. miestnym kantorom, ktorý sa postaral aj o realizáciu spevov. Od 17. storočia sa Slovensko postupne stávalo pôsobiskom inonárodných kočovných hereckých spoločností, no na ich sporadických vystúpeniach sprvu odznievali len činoherné predstavenia. Až po upokojení politickej a vojnovnej situácie sa mohli začať kreovať podmienky na rozvoj domáceho operného života, ktorý sa medzičasom v Európe rozšíril na verejné umenie pre platiacich návštevníkov operných domov. Zaostalosť za operným vývojom iných európskych krajín sa na území Slovenska prejavila napríklad aj tým, že zatiaľ čo v 18.

storočí bola opera záležitosťou šľachtických predstavení, vo väčšine európskych krajín bola v tom čase viac meštianskou záležitosťou, teda určená širšej verejnosti. Začiatky a prvý rozmach feudálnej opery sa na našom území datujú asi od roku 1740, keď v novopostavenej drevenej divadelnej budove v Bratislave zaznela pri korunovácii Márie Terézie (1717 – 1780) opera *Artaxerxes* od Johanna Adolpha Hasseho (1699 – 1783). Práve počas vlády Márie Terézie (1740 – 1760) začali v meste pribúdať nové šľachticné sídla, v ktorých sa hrávali koncerty, ale taktiež sa predvádzalo hudobné divadlo (Hoza, Š. 2009).

3. OPERA NA SLOVENSKU V OBDOBÍ KLASICIZMU (1760 – 1830)

Slovensko v období klasicizmu zaberalo asi pätinu územia dobového Uhorska. Z hľadiska dejín hudobného klasicizmu najväčší prínos zaznamenali roky 1760 – 1785. V tomto zlatom tereziánskom veku rozvoja hudby na Slovensku sa nová kvalita prejavila aj v oblasti tvorby. Až do polovice osemdesiatych rokov 18. storočia bola ťažiskom politického, hospodárskeho, náboženského i kultúrneho života Bratislava, ktorá sa zaradila medzi popredné hudobné centrá. V nasledujúcom období (1785 – 1810) kvôli heteronómnym činiteľom historického vývoja Uhorska a premenám v mecénstve hudby (šľachtu postupne nahrádza meštianstvo), registrujeme skôr negatívny vplyv na pôde domácej skladateľskej produkcie (Múdra, D. 1993). Až obdobie po roku 1810 prinieslo zmeny. Napriek týmto skutočnostiam zaznamenal klasicizmus na Slovensku ďalšie formovanie vlastných znakov hudobnej kultúry, ktorá sa mohla stať aktívnou súčasťou komplexu európskej hudobnej kultúry (Elschek, O. 1996).

Opera sa na Slovensku objavila v 40. rokoch 18. storočia. Jej začiatok je spätý s kultúrnym vývinom Bratislavy a prvou „divadelnou“ budovou, v ktorej mohli hosťovať profesionálne operné spoločnosti. Prvý stret s talianskym operným umením predstavoval príchod opernej spoločnosti Pietra Mingottiho (Dlhánová, V., online). Na prelome období v rokoch 1759 – 1760 bolo divadlo predvádzané divadelnou spoločnosťou Girolama Bona. Medzi rokmi 1764 – 1775 sa hudobné divadlo hrávalo na Hlavnom námestí Bratislavy v dome Grünes Stübel, upravenom pre potreby divadla. Účinkovali tu spoločnosti Josepha Felixa Kurza a Domenika Zamperiniho. V roku 1776 bola za týmto účelom postavená a sprístupnená budova kamenného divadla pre 800 divákov, ktorá sa zrejme nachádzala v priestoroch budovy opery Slovenského národného divadla. Pre finančné ťažkosti mesta sa tu však dlhšie neudržala ani jedna z divadelných spoločností. Činnosť divadla tiež narušili napoleonské vojny. Za úspešných riaditeľov povojnového obdobia, poznamenaného už výrazne vkusom meštianstva možno považovať Josepha Glögglu (1906 – 1977), Karla Friericha Hanslera (1759 – 1825), Ignaza Hildebrandta (1690 – 1772) a Augusta Stögera (1791 – 1861) (Múdra, D. 1993).

Najväčší rozkvet opery v Bratislave znamenali osemdesiate roky 18. storočia a to zásluhou spolupracovníka a osobného priateľa J. Haydna (1732 – 1809) – Karla Wahra (1745 – 1798), striedavo pôsobiaceho v Bratislave a v Eszterháze, ktorý sa pričínil o premiérové uvedenie viacerých Haydnových hudobnoscénických diel. Opera buffa bola tak v poslednej tretine 18. storočia čoraz častejšie nahrádzaná umelecky priebornejším singspielom (Múdra, D. 1993). Propagátorská činnosť K. Wahra bola úzko spätá so súkromnou opernou spoločnosťou grófa Johanna Nepomuka Erdödyho, ktorú možno považovať za najvýznamnejšiu šľachticnú divadelnú scénu klasicizmu v Bratislave. Tá v priebehu štyridsiatich rokov uviedla niekoľko desiatok premiér širokého štýlového a žánrového záberu. Bohatý repertoár zahŕňal i aktuálne buffa opery, talianske opery série a viedenské spevohry. Ako zaujímavosť možno

konkrétne spomenúť aj uhorskú premiéru opery W. A. Mozarta (1756 – 1791) *Die Entführung aus dem Serail*, hneď v roku 1785 (Smolka, J. 2017). Opery sa v tomto období uvádzali výlučne v nemeckom jazyku, hrávalo sa dvakrát do týždňa pre pozvané šľachtické publikum. O intenzívnom pestovaní hudby šľachtou svedčia viaceré pochvalné záznamy v dobovej tlači. Tiež možno spomenúť aj Pálffyovské divadlo, ktoré hralo významnú úlohu v divadelnej scéne klasicizmu v Bratislave (Múdra, D. 1993).

Ďalším významným centrom hudobného diania na Slovensku v období klasicizmu bolo mesto Košice. Opera sa však do Košíc dostala pomerne neskoro. Predvádzali ju najprv prevažne nemecké kočovné spoločnosti, ktoré v meste vystupovali pravidelnejšie až od druhej polovice 18. storočia. Jednou z prvých bola skupina Gertrudy Bodenurgovej a Hilverdinga. Spomenúť možno aj spoločnosti – Joseph Mayer, Joseph Dietelmayer, Albert Bienfait a Barbora Göttersdorfová. Ani jednej zo spomínaných spoločností sa kvôli finančným ťažkostiam nepodarilo zostať v Košiciach dlhšie než dve až štyri sezóny. Aj významná hudobná osobnosť mesta – F. X. Zomb (1779 – 1823), zdôrazňoval v prvom rozvojovom období (od roku 1771) dôležitosť zrodu hudobného divadla popri šľachtickej a chrámovej hudbe a v druhom období (od roku 1789), nutnosť slovenskej opernej tvorby a reprodukcie. Situáciu úplne nevyriešila ani stála operná budova, ktorú v Košiciach postavili za podpory mesta a šľachty v roku 1789. Skončila sa však éra provizórnych divadelných budov a uvádzanie oper na trhovisku alebo za hradbami mesta. Prvým nájomcom budovy bol pražský rodák Heinrich Böll (1917 – 1985), ktorý sa pri budovaní svojho repertoáru opieral o pražské skúsenosti. Do programu zaradil aj spevohry Dittelsdorfa (1739 – 1799) (Hoza, Š. 2009). Na prelome storočí sa v Košiciach uvádzali aj divadelné hry opernej spoločnosti Philippa Berndta, Ignaza Stögera a L. Fournierovej. Pravidelné predvádzanie oper nastalo až za éry riaditeľa Václava Mihuleho (1804 – 1807), a práve jeho zásluhou videlo košické publikum Mozartovho *Dona Giovanniho*, *Únos zo Serailu*, *Čarovnú flautu* a *Figarovu svadbu* (Múdra, D. 1993).

4. HUDOBNO-DIVADELNÉ DIANIE MIMO DVOCH HLAVNÝCH HUDOBNO-KULTÚRNYCH CENTIER

K ďalším opomenutia hodným hudobným centrom patria mestá, v ktorých sa prezentovalo divadelné umenie prostredníctvom spoločností, avšak len zriedka v budovách pre tento účel určených. V rámci západoslovenského okruhu môžeme okrem Bratislavy vyzdvihnúť:

- Holíč – najmä Holíčsky zámok, ktorý si Mária Terézia vybrala za letné sídlo, kde sa v jej prítomnosti prevádzali komédie a opery buffa;
- Trnava – operné podujatia. Od roku 1831 mala Trnava aj stálu divadelnú budovu, v ktorej hneď prvý rok uviedla hudobno-divadelná spoločnosť Daniela Mangoldta až 23 predstavení;
- Nitra – žiaci piaristickej školy hrali školské divadelné hry s hudbou.

V rámci stredoslovenského okruhu treba spomenúť:

- Ružomberok, Liptovský Mikuláš – jezuitské školy predvádzali školské divadelné predstavenia a ochotnícky hudobno-divadelný krúžok;
- Banská Bystrica – divadelné podujatia, uvádzané iba sporadicky v kostole a kláštore jezuitov (Elschek, O. 1996).

V rámci spišského hudobno-kultúrneho okruhu to boli:

- Levoča, Spišská Nová Ves, Kežmarok, Spišské Podhradie – divadelné spoločnosti (najmä nemecké) prichádzajúce z Košíc;
- Smolník – s jednou z najstarších kamenných divadelných budov s modernou divadelnou technikou a prosperujúcou stálou ochotníckou spoločnosťou, ktorá uvádzala aj spevohry.

Východoslovenský okruh hudobno-kultúrneho diania spadal okrem Košíc pod:

- Prešov – vlastné divadlo, v ktorom hosťovali prevažne nemecké kočovné divadelné spoločnosti. Okrem iného uviedli aj Mozartove opery *Don Giovanni*, *Figarova svadba a Čarovná flauta*;
- Bardejov (Bardejovské kúpele) – hosťovanie divadelných spoločností z Košíc a Prešova. V literatúre sa spomína aj kamenná budova divadla, ktorá údajne existovala už pred rokom 1817 (Múdra, D. 1993).

5. DIVADELNÝ REPERTOÁR A SKLADATELIA OPIER V OBDOBÍ KLASICIZMU NA SLOVENSKU

Divadelný repertoár na Slovensku predstavovali v rámci divadelných prestavení opery, spevohry, ale aj balety. Boli to diela prevažne nemeckých a talianskych autorov, ktorí pôsobili aj na Slovensku. Z hudobno-scénických žánrov sa spočiatku ustálila baroková talianska opera neapolského typu. Námety čerpala zo života súčasníkov, hlavne aristokracie, ktorú kopírovala. Všeobecnú obľubu si získala spevohra, ktorá prišla na Slovensko z Nemecka. Domácu produkciu zastupovali výlučne skladatelia žijúci v Bratislave v posledných desaťročiach 18. storočia. Prvý známy operný skladateľ slovenského pôvodu bol Matej Kamenický (1734 – 1821). Kamenický však patrí do dejín poľskej opery, preto jeho prvá opera *Nedza uszcześliwiona* (Obšťastnená chudoba) skomponovaná a premiérovaná v roku 1778 vo Varšave, je zároveň prvou poľskou operou (viac informácií v SONDOROVÁ, D. 2021. Zrod národnej opery v Poľsku. In *Grant journal*, roč. 10, č. 1, 2021, s. 46 – 48). Bola to umelecky menej zrelá skladba, v ktorej sa autor snažil zdôrazniť poľský národný charakter použitím poľského jazyka a melódiami opierajúcimi sa o národnú pieseň. Úspech tejto spevohry podnietil vznik ďalších diel podobného charakteru (Sondorová, D. 2021). Okrem tejto opery skomponoval Kamenický ešte štyri opery na poľské texty *Žofka alebo Dedinské pytačky*, *Cnostná jednoduchosť*, *Tradícia vyriešená vtípom a Gazdovský ples*, ktoré mali premiéru vo Varšave a dve na texty nemecké (Smolík, P. et al, 2018).

V literatúre nájdeme ďalej zmienky o hudobno-scénických dielach:

- Františka Xavera Tosta (1751 – 1829) – opera *Die Werbung auf dem Jaahrmart* (1792), spevohry *Der edle Eifer* (1796), *Das Dorf im Gebirge* (1798), *Mann und Frau, Witwer und Witwe, Der Sonderling a Der Lügner*;
- Jozefa Chudého (1753 – 1813), ktorý nadviazal na tradície viedenského singspielu – spevohry *Pikkó Hertzeg és Perzsi Jutka* s podtitulom *Smutno-veselá opera*, ktorá je zároveň aj prvou maďarskou operou (1789) a *Der Telegraph oder die Fernschreibmaschine*, nemali však výraznejší úspech;
- Jána Antona Zimmermanna (1741 – 1781) – spevohra *Narcisse et Pierre* (1772), melodrámy *Die Wilden* uvedená v roku 1777 v Bratislave, *Andromeda und*

Perseus (1781), *Leonardo und Blandine*, *Zelmort und Ermide*;

- Juraja Družeckého (1754 – 1819) – opera *Mechmet*.

Na európskych scénach sa spomedzi diel Slovenských autorov úspešne rozšírila Zimmermannova melodráma *Andromeda und Perseus* (Michalková, L., online). Z vidieka máme doložené len jediné hudobno-scénické dielo, ktorým je komická spevohra Františka Hrdinu *Der Bettelstudent*. Zmienky sú aj o operách Andreja Bartayho (1825 – 1901) a operách banskoštiavnického rodáka pôsobiaceho v Prahe, Jána Jozefa Röslera (1771 – 1813). O hudobno-scénických žánroch domácej provincie sa nám však vo väčšine prípadov zachovali iba správy o existencii diel v dobovej tlači, pripadne ohlas na ich uvedenie.

Spomedzi hudobno-divadelných diel európskych skladateľských osobností sú na Slovensku v období klasicizmu významné:

- J. Haydn – premiéra opery *La Canterina* v roku 1767 jej libreto vydal tlačou bratislavský libretista J. M. Landerer, - premiéra opery *Der Zerstreute* v roku 1774, - premiéra opery *La Fedelta* v roku 1785, - premiéra opery *La vera Constanza* v roku 1786, - premiéra komickej opery *Orlando Paladino* v roku 1787 (Elschek, O. 1996).
- W. A. Mozart – hudobno-scénické diela: - opera *Die Entführung aus dem Serail*, zásluhou J. Chudého premiérovaná v roku 1785 v Bratislave, zásluhou H. Bulla v Košiciach, - opera *Le Nozze di Figaro*, 1810 – 1811 v Košiciach, - opera *Don Giovanni*, dva roky po vzniku diela premiérovaná zásluhou spoločnosti Huberta Kumpfa, v roku 1825 prostredníctvom spoločnosti Augusta Stögera, v rokoch 1806 a 1811 aj v Košiciach a zmienka je aj o uvedení opery divadelnou spoločnosťou F. Neubaera v Prešove, - premiéra opery *Die Zauberflöte*, v Košiciach v roku 1794, 1808 – 1810, 1831 a v Bratislave v rokoch 1814 a 1825, - opera *La Clemenza di Tito*, premiéra Bratislava, 1809 (Múdra, D. 1993).

6. OPERA NA SLOVENSKU V OBDOBÍ ROMANTIZMU

Na začiatku 19. storočia poznačili hudobný život na území dnešného Slovenska ďalšie spoločensko-politické zmeny, napoleonské vojny ochromili vývoj celej krajiny. Obdobie povojnových nepokojov a stabilizovaní pomerov sa v hudobnej kultúre prejavilo čoraz väčším presadzovaním vkusu meštianstva. Zápas o národnú svojbytnosť a občiansku slobodu vyústil do revolučných rokov (1848-1849) (Smolka, J. 2017). Veľké množstvo slovenského obyvateľstva emigrovalo do zahraničných štátov a rozhodujúcou vrstvou ostala šľachta a veľkoburžoázia nemeckého a maďarského pôvodu. Spoločensko-politické pomery v našej krajine mali za následok, že najväčšie operné scény aj v novopostavených divadlách v Bratislave a Košiciach naďalej slúžili nemeckým a maďarským divadelným spoločnostiam. Keďže archívy divadelných spoločností pôsobiace v Bratislave sa zachovali len v zlomkoch, o dejinách divadelníctva v Bratislave do roku 1918 sa dozvedáme informácie rekonštruované len z fragmentárnej pramennej základne.

O divadelníctve v Košiciach vieme len toľko, že v poslednej štvrtine storočia sa operný súboj ocitol v hlbokéj kríze, ktorú zapríčinili viaceré faktory. Od roku 1863 predstavovala záujmy košického publika Maďarská národná divadelná komisia, ktorú tvorili

predstavitelia maďarskej aristokracie a zemianstva, častokrát zasahujúci do interných záležitostí divadla presahujúcich rámec ich štatútu (Elschek, O. 1996). K základným problémom patrila otázka dramaturgie profesionálneho spevoherného divadla. Už v roku 1865 Maďarská národná divadelná komisia oslobodila riaditeľov divadelných spoločností od povinnosti udržiavať aj opernú časť svojho súboru, a neskôr toho roku aj udržiavanie operetného súboru. Komisia mala v pláne podporiť rozvoj maďarskej činohry. O tú však v druhej polovici 19. storočia ešte nebol záujem, a preto riaditelia i naďalej priťahovali obecnstvo inscenovaním operiet. Mesto Košice malo problémy s obsadzovaním dobrých spevoherných sólistov a tiež so zabezpečením kvalitného orchestra, ktorý bol schopný prevádzky len za výpomoci vojenského orchestra. To všetko vyústilo do hlbkej krízy hudobnej zložky profesionálneho divadla v Košiciach vrcholiacej v rokoch 1880 – 1898. Otvorením novej divadelnej budovy v roku 1899 sa mal začať rozkvet divadelného života Košíc, najmä však hudobného divadla. Toho sa košické publikum dočkalo až v roku 1902, kedy sa riaditeľom stal herec János Komjáthy (1865 – 1949), s tvorivou osobnosťou a vkusom, ktorý operný život Košíc opäť naštartoval pozývaním zahraničných hosťujúcich súborov (Hoza, Š. 2009). Okrem Bratislavy a Košíc sporadicky zaznievali opery aj v iných mestách – Banská Bystrica, Nitra, Prešov a Trnava.

7. HUDOBNODRAMATICKÉ DIELA NA ÚZEMÍ DNEŠNÉHO SLOVENSKA

Do domáceho kontextu je potrebné zaradiť aj tri javiskové diela Heinricha Marschnera (1795 – 1861), ktoré vznikli počas jeho pôsobenia v Bratislave. Okrem jedného singspielu sú to dve trojdejstvé opery. Diela Saidar a Zulima mali tunajšiu premiéru v roku 1818 a Heinrich IV. mal premiéru v Drážďanoch, v naštudovaní C. M. von Webera (1786 – 1826). Ďalšie javiskové diela domácich autorov vznikli pravdepodobne až v druhej polovici 19. storočia (Elschek, O. 1996). Doznievaním tradícií školských hier je školská opera Alexandra Kappa (1799 – 1869) v dvoch dejstvách z roku cca 1867 – *Jakubovi synovia*, na námety prvej biblickej knihy Genesis. Niekoľkokrát ju predviedli žiaci trnavského gymnázia. Zachovalo sa libreto vydané tlačou a časť vokálnych a inštrumentálnych partov v rukopise, árie chýbajú. Po štýlovej stránke ide o kompozičnú prácu neskorého klasicizmu bez väčšej osobitosti (autor zrejme rátať s viac-menej amatérskymi interpretmi). Ide o prvú operu slovenského skladateľa, ktorá nepatrí do hudobodramatických dejín našich susedov na severe či juhu. Hudobní skladatelia na Slovensku, ktorí komponovali opery, patrili väčšinou k prívržencom opernej reformy Richarda Wagnera (1813 – 1883). Prijímali predovšetkým podnety týkajúce sa inštrumentácie s predpokladom, že sa posilní význam orchestrálnych zložky. Wagnerových obdivovateľom bol aj K. Mayberger (1828 – 1881), ktorý vytvoril štvordejstevnú operu *Meluzína* (Hoza, Š. 2009). Kompletne uvedenie diela sa uskutočnilo v bratislavskom divadle v roku 1877 (Elschek, O. 1996). Námetom tejto opery, je v 19. storočí veľmi obľúbený, typicky romantický príbeh o krásnej nymfe a šľachticovi Raimundovi. V súčasnosti je k dispozícii len klavírny výťah tejto opery. Ďalej napísal burlesknú operu, alebo operetu *Princezná Európa* a nedokončil operu *Kto panuje*. Za významného skladateľa, prispievajúceho do slovenskej opernej tvorby považujeme aj Jána Levoslava Bellu (1843 – 1936) (Elschek, O. 1996).

8. OPERETA NA SLOVENSKU

V 19. storočí sa na území Slovenska objavil fenomén operety, ktorá si obrovskú popularitu získala najmä v druhej polovici 19. storočia. Práve v tomto období väčšie mestá disponovali novými divadelnými

budovami (Banská Bystrica (1841), Prešov (1881), Nitra (1883). K plodným autorom operiet patril košický maďarský hudobný skladateľ Jan Kerner. Jeho operetám však kritika vytykala závislosť na cudzích vzoroch. Operety na nemecké a maďarské predlohy tiež písali Rudolf Adámy (1843 – 1917), G. Marthon, či V. Volný, ktorý parodoval Offenbachove operety. Prvou slovenskou operetou je pravdepodobne Obšitošova dcéra od Miloslava Francisciho (1854 – 1926), ktorého možno považovať za významného slovenského autora operiet. Obšitošova dcéra je spevohra v jednom dejstve, ktorá vznikla na vlastné libreto a bez konkrétnej literárnej predlohy. Dokončená bola roku 1906, spevokol Kriváň ju uviedol vo februári toho istého roku. Dej operety vychádza z ľudového prostredia, má vlastenecký program a sociálno-kritické prvky, hovorí o biede, vysťahovalectve, rodičovskej láske a láske k vlasti (Banáry, B., online). Francisci celkovo vytvoril päť operiet a jednu romantickú operu. Pozoruhodná je opereta zo študentského prostredia *Bohatieri veselej družiny*, ktorá vznikla v rokoch 1916 – 1917. Premiéra sa uskutočnila v Clevelande 23. septembra 1917. Opereta bola prijatá spontánne, zrejme aj preto, že námety čerpá zo študentského prostredia a prináša obohatenie výrazovej palety diela o humorné charakteristiky osôb a situácií. Obrazy zo života študentov sú zakomponované do jednotlivých scén a kupletov, ktorých funkcia nie je iba epická, ale aj dynamická. Hudobné témy sa v operete mierne rozvíjajú, prechádzajú drobnými obmenami, alebo sa opakujú (Banáry, B., online).

9. ZÁVER

V operných dielach sa spája svet hudby s hereckým prejavom, scénickým obrazom a pohybom. Operná tvorba často zobrazuje historické, mytologické, rozprávkové či komické námety, ktoré sú dopĺňané veľkolepou hudbou a bravúrnymi speváckymi výkonmi. Väčšina postáv (alebo všetky) po celý čas spieva, čo operným dielam dodáva punc grandióznosti. V niektorých prípadoch to dokonca môže evokovať mysteriózne pocity a preto ju v dejinách ľudia považovali za exotickú. Opera si naďalej získava nové publikum, pretože práve táto forma klasickej hudby nás dokáže zmeniť fyzicky, emočne aj intelektuálne (Abbateová, C. – Parker, R. 2017). V predkladanej štúdií sme sa preto rozhodli priblížiť vývoj slovenskej opernej tvorby a operného života na území Slovenska do obdobia romantizmu. Ďalším podnetom bola skutočnosť, že slovenská operná tvorba si v hudobnom svete získava čoraz významnejšie miesto. Týmto príspevkom chceme prispieť k prehĺbeniu medzinárodného poznania slovenského hudobného divadla. Tento materiál predstavuje východisko k ďalšiemu skúmaniu načrtnutej problematiky, s dôrazom najmä na obdobie 20. storočia a súčasnej opernej tvorby.

Zdroje

1. ABBATEOVÁ, C. – PARKER, R. 2017. *Dějiny opery. Posledních 400 let*. Praha: Argo, Dokořán, 2017. 656 s. ISBN 978-80-257-2094-3.
2. BANÁRY, B. *Miloslav Francisci a jeho operety Príspevok k dejinám slovenskej hudby v zahraničí*. [online.] [cit. 2022-06-21]. Dostupné na internete: <https://www.svu2000.org/conferences/zilina2012/Banary.pdf>
3. BARTKO, E. 2018. *Stručná encyklopédia tanečného umenia*. Bratislava: Verbunk s.r.o., 2018. 637 s. ISBN 978-80-972203-2-7
4. DLHÁNOVÁ, V. *Dejiny*. [online.] [cit. 2022-06-21]. Dostupné na internete: https://www.theatrearchitecture.eu/sk/databaza/?theadreId=227&fbclid=IwAR09U4DZTLZoCw_HEGOYu0XwPB rS3hb-iv2JCdn2SfQPc28ca6qCf80PB5c

5. ELSCHEK, O. 1996. *Dejiny slovenskej hudby od najstarších čias po súčasnosť*. Bratislava: ASCO Art & Science, 1996. Range: 572 s.
6. HOSTOMSKÁ, A. 1962. *Opera – průvodce operní tvorbou*. Praha: Státní hudební vydavatelství, 1962. 797 s.
7. HOZA, Š. 2009. *Opera na Slovensku*. Martin: Osveta, 1954. 431 s.
8. MICHALKOVÁ, L. *Tradicia a inovácia v koncepte hudobnodramatických kompozícií Antona Zimmermanna*. s. 9-11. [online.] [cit. 2022-06-21]. Dostupné na internete: <https://dooplayer.org/105271193-Tradicia-a-inovacia-v-konceptehudobno-dramatickyh-kompozicii-antona-zimmermanna.html>
9. MÚDRA, D. 1993. *Dejiny hudobnej kultúry na Slovensku II*. Bratislava: SHF, 1993. 316 s. ISBN 80-966995-3-9
10. SMOLÍK, P. et al, 2018. On the Definition of the Notion of National in Slavic Operatic Production. In: *Ad Alta: Journal of Interdisciplinary Research*. Roč. 8, č. 2 (2018). ISSN 1804-7890
11. SMOLKA, Jaroslav. 2003. *Dějiny hudby*. Praha: Togga, 2003. 657 s. ISBN 80-902912-0-1
12. SONDOROVÁ, D. 2021. Zrod národnej opery v Poľsku. In: *Grant journal*, roč. 10, č. 1 (2021). ISSN 1805-0638